

Cu o adnotare , la sfârșitul documentului, semnată de Sanda Golopenția, 2002,

„REFLECȚIILE ȘI ÎNDOIELILE“ CU PRIVIRE LA ȘTIINȚA NAȚIUNII ROMÂNEȘTI

Camaradul meu de monografie, D. C. Amzăr, a publicat în „Insemnări sociologice” (Aprilie 1937) 13 pagini de „Reflecții și îndoieli asupra noilor inițiative ale Profesorului D. Gusti”, intitulate: „Știința Națiunii”. Aceste reflecții și îndoieli poartă asupra felului în care profesorul nostru

comun ar concepe „teoretic”, cercetarea națiunii românești și ar crede-o realizabilă „practic”.

Nu vreau să amănunțesc cât de pornit și de pătimaș mi se pare acest articol din „Insemnări sociologice”, verigă dintr’un lanț întreg de scrieri

indreptate de D. C. Amzăr împotriva unuia din profesorii săi și a camarazilor lui de învățătură de până mai ieri.

Vreau însă să vădsc procedeul prin care e realizat și să contest tezele susținute înrânsul.

Adevărul, „pe care nu-l mai poate schimba nicio filosofie”, care constituie punctul de plecare al reflecțiilor și al îndoielilor lui D. C. Amzăr, este teza că nu e posibilă știință decât despre categorii izolate de fenomene și că „unitățile concrete” nu pot fi cunoscute decât prin sinteza rezultatelor științelor, care studiază deosebit diferitele lor aspecte.

D. C. Amzăr, caută să dovedească, că „știința națiunii românești”, în perspectiva căreia socotește profesorul nostru, că trebuiesc conduse cercetările științelor sociale românești, contravine acestui adevăr.

Greutatea, cu care are de luptat într'aceasta o constituie împrejurarea că Profesorul Gusti e cel care a dat mai mare atenție, în filosofia românească, deosebirii dintre cercetările științelor particulare și sinteza rezultatelor lor. Fără a lua seamă, D. C. Amzăr, caută să-i dovedească profesorului său o greșeală, pe care a învățat dela acesta s'o considere ca atare.

Cum profesorul Gusti, concepe știința națiunii românești, ca o operă de sinteză¹⁾, D. C. Amzăr, se leagă de o afirmație a lui Traian Herseni, care argumenta, într'un articol de acum trei ani, în favoarea tezei că știința națiunii ar trebui realizată direct și nu prin sinteza rezultatelor științelor particulare. Discutarea acestei teze, care e înfățișată drept ideea ultimă a Profesorului Gusti, în privința științei națiunii românești, și preparativele în vederea ei, umplu 9 din cele 13 pagini ale articolului. Corect, D. C. Amzăr, ar fi trebuit să-l intituleze „Reflecții și îndoieli asupra interpretării date de Traian Herseni, științei națiunii românești, urmărită de profesorul Gusti”.

Impiedecat să răspundă în numărul acesta al revistei, Traian Herseni, va discuta în numărul viitor al revistei obiecțiile care i-au fost aduse.

D. C. Amzăr, pomenește într'o notă articolului meu despre rostul actual al Sociologiei, din a-

ceastă revistă, declarând interpretarea dată de mine în acel articol științei națiunii românești, asemănătoare celei a lui.

Cred că D. C. Amzăr, n'a luat seamă la ce am spus acolo, căci eu nu găsesc nicio asemănare între ideile noastre directe.

Ne deosebește chiar înțelesul, pe care i-l dăm activității omului de știință. D. C. Amzăr, conține această activitate, ca având rostul de a se ridica la teoria generală a realității. Rostul științei constă pentru el „în generalizarea rezultatelor, în *stabilirea adevărului*” (23); „cercetarea de fapt, culegerea materialului” (23) este, pentru el, o operație preliminară, în vederea acestui scop. Eu, dimpotrivă, cred că rostul științelor este să ajute afirmarea oamenilor și a națiilor. Rostul științelor sociale, a științelor care privesc obștiile în care trăiește omul, e să-i ajute pe conducătorii acestor obștii. Rostul științelor sociale, îmi pare a fi deci, cum neamul este cea mai însemnată din aceste obștii, întâiu de toate, *să ușureze conducerea Statului neamului propriu, printr'o informare săvârșită de specialiști, a conducătorilor politici*. Științele sociale își împlinesc dar funcțiunea lămurind prin cercetări concrete situația prezentă și tendințele de evoluție ale națiunii, atât în de ea, cât și în raport cu națiunile dușmane și prietene. *Informația* aceasta va fi cu atât mai perspicace, cu cât cei ce o întreprind au la îndemână o zestre mai cuprinzătoare de *teorie generală a realității sociale*. Adică de constatări asupra structurii și a desfășurării diferitelor tipuri de fapte sociale. *Cercetarea concretă e națională*, lămurește situația națiunii proprii; *teoria generală a realității sociale e relativ universală*, utilizabilă de toate națiunile, care au o structură asemănătoare.

Știința socială nu e nici numai cercetarea concretă a realității, nici numai zestrea de constatări de ordin general asupra structurii și a desfășurării faptelor sociale și activitatea de sporire și de mai bună sistematizare a ei. Ea este *unitatea indisolubilă a lămuririi realității concrete*, în vederea 1) a *mai buneii ei conduceri* și 2) a *stabilirii teoriei generale*.

D. C. Amzăr, nu vede decât o parte din acest întreg: *stabilirea teoriei generale*. *Cercetarea concretă nu-i apare decât ca un mijloc de a îmbogăți*

¹⁾ „A studia națiunea deodată și integral este o încercare pe cât de îndrăzneală, pe atât de imposibilă, oferind spectacolul unor opere de imaginație și de generalizări pripite, impresioniste, care n'au nimic a aface cu investigația sociologiei științifice. A studia, pe de altă parte, unitățile sociale izolate, componente, din sânul națiunii, după cea mai severă metodă monografică înseamnă, de sigur, a crea opere temeinice, care însă dau primejdia unor fărâmatări fără legătură între ele. În schimb, prin apropierea și compararea acestui material monografic izolat, produsul unor cercetări îndelungate și amănunțite și al unor analize întinse și stăruitoare, se vor dobândi adevăratele caractere generale și sinteza cea mare, „Știința Națiunii” (*Sociologia militans*, pag. 89—90).

zestrea de teorie generală. Iar mentrea, pe care trebuie s'o aibe teoria generală, nu-l preocupă.

Privind cu atenție, putem constata și în această privință că D. C. Amzăr, perseverează la concepția, care prezida înainte de 10 ani cercetările conduse de profesorul Gusti. În loc de a fi încercat să pătrundă, să exprime și să intensifice transformările, pe care i le-au impus împrejurările veacului și ale României contemporane, care cer colaborarea la conducerea națiunii printr'o informare cât se poate mai temeinică asupra situației ei, D. C. Amzăr ne reproșează că nu mai întreprindem exclusiv cercetări spre a „contribui ... la cunoașterea științifică a societății omenești” (19). Nu vede că ne străduim fiecare să contribuim la lămurirea mulțumitoare a raportului dintre *științele sociale și politică* și dintre *cercetarea concretă și teoria generală*, problemele decisive azi pentru toți cei ce sunt în linia întâi a științelor sociale. O inspectare cât de sumară a celor ce se petrec în viața științifică a celorlalte națiuni poate convinge despre aceasta. (Modul de a înfăptui o *Wissenschaft vom deutschen Volke*, care să îngăduie o

guvernare mai eficace, este, de pildă, problema tot mai stăruitor discutată în Germania, pentru care are atâta admirație D. C. Amzăr).

Indoiielele lui D. C. Amzăr, asupra realizării practice a științei națiunii românești, privesc exclusiv ancheta asupra satelor, pe care o plănuiește Profesorul Gusti. Socotește că ar fi irealizabilă, de vreme ce învățătorilor și intelectualilor dela sate, care ar urma să fie chestionați, în caz că ancheta va putea fi întreprinsă, le lipsește „o pregătire de etnografie și de sociologie comparată” (30). Nu credem lipsa aceasta decisivă, nici chiar în cazul când Profesorul Gusti ar urmări obținerea unei prea puțin utile comparații a unor datini românești cu datinile corespunzătoare de peste șapte mări. Căci, și în acest caz, comparația s'ar face de câțiva inși, care ar prelucra rezultatele anchetei. Cu atât mai puțin poate ea stânjeni o anchetă destinată să recolteze informații asupra modului în care se pun anume probleme de interes politic: stare economică, sanitară, culturală, etc., în diferitele ținuturi ale țării.

ANTON GOLOPENȚIA

Adnotare Sanda Golopenția, 2002

„REFLECȚIILE ȘI ÎNDOIELILE“ CU PRIVIRE LA ȘTIINȚA NAȚIUNII ROMÂNEȘTI

Publicat în „Sociologie românească“, an. II (1937), nr. 5–6 (mai–iunie), p. 240–242, la rubrica *Discuții*.

În același număr al revistei, A.G. publică, la rubrica *Studii*, articolul *Contribuția științelor sociale la conducerea politicii externe* (p. 193–196; reprodus în volumul A. Golopenția, *Opere* II, secțiunea *Geopolitică*, p. 527–532) și, la rubrica *Recenzii/ Suprapopularea agricolă în Europa de Răsărit*, o prezentare a cărții lui Theodor Oberländer, *Die agrarische Übervölkerung Polens* (reprodusă în volumul de față în secțiunea *Autodelimitări*).

Contribuția lui A.G. se înscrie într-o discuție provocată de o serie de articole publicate de Dumitru Cristian Amzăr în revistele „Ideia românească“, „Însemnări sociologice“ și „Rânduiala“. A.G. vizează articolul *Știința Națiunii. Reflecții și îndoieli asupra noilor inițiative ale profesorului D. Gusti*, publicat de D.C. Amzăr în „Însemnări sociologice“ (an. III, 1937, nr. 1, p. 19–31). În același număr al revistei și la aceeași rubrică, H.H. Stahl publică articolul *O ceartă științifică* (p. 238–240). În numărul imediat următor, Traian Herseni va publica, tot la rubrica *Discuții*, articolul *Cum „reflectează“ și se „îndoieste“ D.C. Amzăr* („Sociologie românească“, an. II, 1937, nr. 7–8, p. 331–339).

Monografist din 1929, traducător al volumului lui Kant, *Critica rațiunii practice*, care figurează printre *Publicațiile Institutului Social Român* (rubrica *C. Texte și traduceri*) semnalate cu regularitate pe coperta IV a „Sociologiei

românești“, D.C. Amzăr fusese înlăturat din postul pe care îl ocupa la Institutul Social — specifică H.H. Stahl — în momentul în care scosese revista „Rânduială“, „al cărei subtitlu era titlul inițial, ales de noi, pentru revista, apărută mai târziu sub numele de «Sociologie românească», și pentru că în această «Rânduială», d-sa ataca violent pe unul din conducătorii Seminarului, unde se afla“ (p. 240).

H.H. Stahl reacționează în special la articolul *Un Muzeu Social* publicat de D.C. Amzăr în „Ideia românească“ — să nu uităm că în această perioadă tocmai fusese organizat, în cadrul festivalului „Luna Bucureștilor“, Muzeul Satului Românesc, de care H.H. Stahl se ocupase îndeosebi. În articol, D.C. Amzăr susținea (a) că nici monografia, nici muzeul social nu sunt contribuții originale ale lui D. Gusti și ale Școlii de Sociologie de la București, fiind promovate și definite încă de Le Play; și (b) că, în ce privește muzeul social, ar trebui urmată calea trasată de Ernest Bernea în articolul său *Muzeul românesc de etnografie*. După o reluare a principalelor diferențe dintre monografia lui Le Play (centrată pe reforma socială a familiei și utilizând, ca metodă sociologică, cercetarea bugetului familial) și monografia sociologică gustiană (care are în vedere toată societatea, nelimitându-se la cercetarea familiei și care recurge și la alte metode decât aceea a examinării bugetului familial), H.H. Stahl conchide: (1) *muzeul sociologic* conceput de Școala de Sociologie de la București diferă deopotrivă de *muzeul social* al lui Le Play și de *muzeul etnografic* al lui E. Bernea; și (2) pregătit în timpul record de numai două luni pentru festivitățile legate de „Luna Bucureștilor“ iar nu în scopuri strict științifice, în lipsa fondurilor cu adevărat necesare, Muzeul Satului Românesc seamănă încă mai degrabă cu un muzeu etnografic, dar poate și trebuie să devină un muzeu sociologic.

În contribuția sa, Traian Herseni ia în discuție articolele *Știința Națiunii și Știința și monografie* publicate de D.C. Amzăr în revista „Însemnări sociologice“, condusă de profesorul Traian Brăileanu de la Cernăuți. Miezul articolului îl constituie (1) respingerea ideii că Știința Națiunii ar fi echivalentă cu sociologia națiunii; prima, arată T. Herseni, e o ramură a sociologiei care se ocupă de „ființa concretă a unei singure națiuni“, pe când cea de a doua studiază națiunile în genere și tipurile naționale; și (2) demonstrarea ideii că, din opoziția lui Durkheim la monografie, nu poate fi dedusă o diferență ireconciliabilă între Durkheim și Școala de Sociologie de la București. La p. 333, găsim un fragment care, referindu-se nu numai la D.C. Amzăr, ci și la luarea de poziție anterioară a lui A. Golopenția, ne permite să întrezărim atmosfera tensionată în care se aflau în această perioadă tinerii sociologi de la București: „De altfel, noi n-am susținut nicăieri că știința națiunii «ar trebui realizată direct și nu prin sinteza rezultatelor științelor particulare», în forma aceasta simplă, pe care ne-o atribuie, în afară de Amzăr, în mod greșit și Anton Golopenția (care, pe lângă învinuirile «gratuite» strecoară și puțină «răutate»), fără să-și aducă aminte că, dacă i-am răspunde la fel, atitudinea noastră

i s-ar părea de-a dreptul «supărătoare». Noi credem că știința națiunii poate, pe lângă opera obișnuită de sinteză [pe care D.C. Amzăr o accepta, S.G.], să întreprindă și cercetări directe, dar nu individual, ci *colectiv*, în așa fel încât datele culese împreună de diferiții specialiști să privească aceeași realitate, nu realități deosebite în spațiu și timp, sau chiar îndepărtate ca formă și gen“.

În articolul său *Știința națiunii* (apărut în „Sociologie românească“ II, 1937, nr. 2–3, februarie–martie, p. 49–59), D. Gusti trasase un program sociologic, etic și politic care dădea de lucru mai multor generații. El imagina o „prudentă cercetare directă“ incluzând „monografiile de sate, monografiile de orașe, monografiile de întreprinderi, monografiile de județe, monografiile de regiuni etnice și, în sfârșit, ca un rezultat final, monografia sau știința națiunii întregi“ (p. 56) realizată prin „disciplina efortului colectiv“ și vizând aplicarea publică rapidă a datelor ei. În viziunea lui D. Gusti, patru ani consacrați fiecare monografierii a câte 3 700 sate (71 sate pentru fiecare dintre cele 53–54 județe ale țării), urmați de alți trei–patru ani dedicați cercetării orașelor și a celorlalte realități naționale și de doi ani de prelucrare a datelor, ar fi făcut posibilă realizarea în zece ani a programului (cu condiția instituirii Serviciului Social obligatoriu). Iar monografia sociologică practică în România permitea, „prin sistemul de sociologie pe care îl aplică și care îi dă o aparatură și o integralitate neîntâlnite până acum“ (p. 57), precum și prin consecvența teoretică cu care verifica pe teren validitatea sistemului, realizarea unui proiect de asemenea amploare.

Am înlocuit, în paragraful 5 al textului, „să dovedească că“ prin „să [demonstreze] că“. Am menținut neschimbată forma „fără a lua seamă“ care e caracteristică pentru stilul vorbit și scris al lui A.G.